

ZPM424 KENT ORMANCILIĞI

KONU-1: ORMAN

PROF. DR. DİCLE OĐUZ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ ZİRAAT FAKÜLTESİ
PEYZAJ MİMARLIĐI BÖLÜMÜ

Ülkemizde 6831 sayılı Orman Kanunu Ormanları şu şekilde tanımlamaktadır:

“ Tabii olarak yetişen ve emekle yetiştirilen ağaç ve ağaççık toplulukları yerleriyle birlikte orman sayılır”.

Eraslan (1983), bu tanımı bir miktar daha geliştirerek: “Belirli bir yetişme ortamında var olan veya yetişen, ana elemanı ağaç olan bitkisel, hayvansal ve mineral elemanlardan oluşan, bu elemanlar arasında karşılıklı etkilerle bir yaşama birliği oluşturan, topluma çok çeşitli ürün ve hizmetler sağlayan ulusal servet kaynağıdır” (Serin 2006, Genç ve Afacan, 1983) diye tanımlamaktadır.

Bilimsel yönden bir yerin orman sayılabilmesi için; uygun yetişme ortamı koşullarının varlığı, bu ortam içinde ormanı meydana getiren ağaç ve ağaççıklar ile bunlara katılan diğer bitkisel ve hayvansal kaynaklı öğelerin belirli bir mekan üstünde ve doğal bir uyum içinde yaşama ortaklığı kurmuş olmaları, ayrıca, bu varlığın topluma ürün ve hizmet yönünden çeşitli yararlar sağlaması gibi nitelikleri içermesi gerekmektedir (Serin 2006, Özdönmez vd., 1996).

Ormancılık alanında, literatürde yer alan orman tanımlarından bazıları şöyle sıralanabilir (Uslu, 2006; Özdönmez vd., 1996):

- **Aslanboğa'ya (2004)** göre ise orman, “belirli özelliklere sahip yetişme ortamlarında var olan, ana öğeleri ağaç ve ağaççıklar olmak üzere, diğer bitkisel, hayvansal ve minarelerden oluşan, bu öğeler arasında karşılıklı etkileri ve kendine özgü yaşama beraberliği olan bir doğal varlık, yeryüzündeki tüm canlılara ve yakın çevresindeki insanlara orman ürünleri ile diğer yararlar sağlayan ulusal bir servettir”.

Bu tanım orman varlığının dört ana niteliğini özetlemektedir:

- 1) Orman, yeryüzüne doğal olarak yayılmış çeşitli vejetasyon formasyonlarından biridir, ancak belirli özelliklere sahip yetişme ortamlarında var olur.
- 2) Ormanı öncelikle ağaçlar olmak üzere bitkisel, hayvansal ve mineral öğeler oluşturur.
- 3) Orman kendini oluşturan öğelerin karşılıklı etkileşimi ve yaşam beraberliği sonucu kurulmuş doğal bir sistemdir. Herhangi birinin eksikliği, orman varlığının sürekliliğini tehlikeye sokar.
- 4) Orman, yeryüzü ekosistemine olan etkisi nedeniyle evrensel, yayıldığı alan ve yakın çevresinde yaşayan insanlara sağladığı çeşitli yararlar ve ekonomik değeri nedeniyle de ulusal bir servettir.

- **Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü'ne (FAO) (1968)** göre orman, “her büyüklükte ağaçların egemen olduğu, vejetasyon örtüsü taşıyan, işletilsin veya işletilmesin odun veya diğer orman ürünleri üreten, iklim ve su rejimi üzerinde etkisi bulunan ve evcil ya da yabani hayvanlara barınak sağlayan bütün alanlardır”.

Belli bir yükseklikteki ağaçların meydana getirdiği bir formasyondur. Burada ağaçların yaprakları birbirine değmelidir, örtü durumu %100'e yakındır (Akman vd. 2001).

Bazı araştırmacılara göre ağaçların en alçak boylusu 10 metredir. Fakat Akdeniz bölgesi için bu yükseklik 8 hatta 7 metre olabilmekte veya bu yükseklikler kabul edilmektedir (Akman vd. 2001).

Kurak bölgelerde ağaç formasyonu seyrekleşmekte ve ağaçlar birbirinden uzaklaşmaktadır. Fakat burada ağaçların kökleri birbirine değmektedir (Akman vd. 2001).

- **Maki:** Genellikle silisli ana kaya üzerinde oldukça sık ve girilmesi zor olan, insan boyundan büyük, yapraklarını dökmeyen (Akdeniz ikliminde) odunlu bir formasyondur.
- **Garig:** Genellikle kalkerli anakaya üzerinde az çok sık veya ekseriya seyrek aşağı yukarı bir insan boyundan alçak yapraklarını dökmeyen (Akdeniz ikliminde) odunlu bir formasyondur.

Diğer taraftan Fransızların Kermes meşesinin yetiştiği yer anlamına gelen Garik terimi karşılığında Yunanlılar Frigana, İsraililer ağaçsız açık yer anlamına gelen Batha kelimelerini kullanmaktadırlar. Atlas okyanusunun etkisi altında bulunan ve özellikle Ulex, Calluna ve Erica türlerinin meydana getirdiği çalı formasyonuna Heide adı verilmektedir.

DÜNYADAKİ BAŞLICA ORMAN FORMASYONLARI

1. Yağmur Ormanları

Son derece iyi gelişmiş olan bu ormanlar ekvatorun 10⁰ kuzey ve güneyinde uzanır. Yıllık yağış 2000-4000mm arasında değişir ve büyümeyi engelleyen kurak devre bulunmaz. Bu ormanların yayıldığı başlıca bölgeler şunlardır: Güney Amerika'da Amazon Havzası ve And dağlarının doğu yamaçları arasında kalan bölge. Batı Afrika Guine Körfezi çevresinde kalan ve Kongo havzasına kadar uzanan bölge. Asya'da Hint Malaya Bölgesi.

2. Muson Ormanı

Tropikal bölgelerde kurak bir dönemin araya girmesiyle meydana gelen orman tipidir. Nemli ve yağışlı mevsim 7-9.5 ay sürer, yılın geri kalan kısmı kuraktır. Muson rüzgarlarını içine alan Hindisan, Çin Hindi ile Japonya'ya kadar uzanır ve Doğu Avustralya Bölgesi'ni de içine alır.

3.Kurak Orman

Sürekli ve yılın büyük bir kısmında iyi gelişebilmesi için gerekli yağışın az olduğu ormanlardır. Bu ormanlar çoğunluk seyrek görünümündedir. Avustralya'nın *Eucalyptus* ormanları ve Brezilya'nın dikenli ağaç ve çalıları yüksek boylu sukkulentlerden oluşan *Caatinga* formasyonunu örnek verebiliriz.

4. Yazlık Orman

Yaprakların döküldüğü kış mevsimi yeterli su alınmasına olanak vermediği için fizyolojik bakımdan kurak dönem sayılır. Ilıman kuşakta deniz etkisinde bulunan bölgelerde özellikle kuzey yarımküresindeki kıtaların kıyılarında yayılmıştır. Yağmur ormanlarına göre daha az türden meydana gelir. Örneğin ılıman bölgelerin *Carpinus*, *Fagus*, *Quercus* ormanları gibi.

5. İğne Yapraklı Ormanlar

Özellikle sert kara ikliminin egemen olduğu kuzey yarımkürede rastlanır. Bu ormanların floristik yapısını *Abies*, *Cedrus*, *Picea* ve *Pinus* türleri oluşturur.

6. Sert Yapraklı Ormanlar

Bu çeşit ormanlar Akdeniz iklimlerinin egemen olduğu bölgelerde görülür. Örneğin maki, garig v.b.

7. Mangrove Ormanları

Tropikal ve subtropikal bölgelerde rastlanan bataklık sahil ormanlarıdır. Bu ormanlarda yaşayan bitkilerin gövdelerinde bitkilerin yumuşak ve sulu ortama kolayca tutunmasını sağlayan destek kökleri görülür.

8. Bataklık Ormanları

Tropik bölgelerin geniş ve sürekli su altında kalan bölgelerinde rastlanır. Örn. Floridanın *Taxodium distichum* ormanları gibi.

ORMAN EKOSİSTEMİ

Atay'a (1988) göre, canlı ve cansız çevre ile bu çevreyi oluşturan tüm varlıkların kendileri ve çevreleriyle oluşturdukları ilişkilerin tamamı orman ekosistemini meydana getirmektedir.

Bu ekosistemin öğeleri; ağaçlar, ağaçların meydana getirdiği topluluk, hayvan (memeliler, kuşlar, böcekler, mikroskopik hayvansal canlılar) ve bitkiler dünyası (çalılar, otlar, eğreltiler, yosunlar, likenler, mantarlar, algler, bakteriler), toprak ve iklimdir.

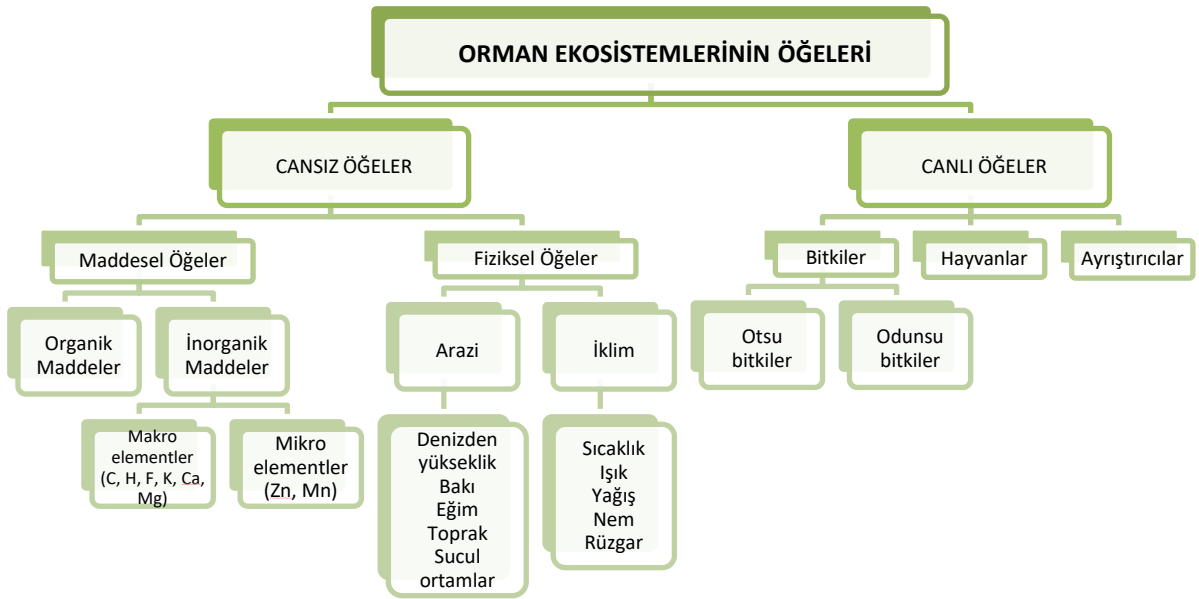
Herhangi bir bitki örtüsünü orman olarak nitelendirebilmek için şu öğeler bulunmalıdır (Atay, 1988):

- 1) Ağaçlardan oluşması
- 2) Bu ağaçların belirli büyüklükte bir alanı kaplaması ve bu alandaki bireylerin toprağı belirli bir oranda siperlemesi (kapalılık), bununla ilişkili olarak da birim alanda belirli sayıda ağacın bulunması (sıklık)
- 3) Kendine has (özgü) bir iklime sahip olması

KAPALILIK ve SIKLIK

Meşcereyi oluşturan toplulukta komşu ağaç tepelerinin birbirlerine yaklaşmak suretiyle, bu yaklaşmanın derecesi ölçüsünde, toprağı siperlemesine "kapalılık" denir.

Bir meşcerede normal hasılatın sağlanmasını emniyet altına alan ağaç sayısının bulunuşu "sıklık" deyimini ile anlatılır.

DÜNYA ORMANLARININ DURUMU

FAO, 0.5 hektardan büyük ve en az yüzde 10'u gölge olan ağaçlık alanları orman olarak tanımlıyor. Yağmur Ormanları Vakfı ise bu tanıma çok gevşek buluyor. Counsell, "yüzde 10'luk gölge sadece birkaç ağaçla bile elde edilir" diyor.

Tropik bir ağacın gölgesi, genellikle ağaç gövdesinin yüzde 100'ünü kaplıyor. Çevrecilere göre bu rakam yüzde 50'ye düştüğünde sözü geçen ormanın ekosistemi harabeye dönmüş oluyor.

Dünyanın toplam ormanlık alanı yaklaşık 4 milyar ha olup, toplam karasal alanın %31'i ormanlarla kaplıdır. Dünya genelinde kişi başına ortalama 0,6 ha ormanlık alan düşmektedir. Orman bakımından dünyanın en zengin 5 ülkesi (Rusya Federasyonu, Brezilya, Kanada, ABD, Çin) toplam ormanlık alanın yarısına sahiptir. 10 ülke ve bölgenin hiç ormanlık alanı olmayıp, bu ülkelere ilaveten 54 ülkenin de ormanlık alanları ülke alanlarının %10'dan daha azdır.

KAYNAKLAR

- Akman, Y., Ketenoğlu, O. ve Geven, F. (2001). Vejetasyon ekolojisi ve araştırma metodları. A.Ü. Fen Fakültesi, 341 s., Ankara.
- Atay, İ. (1988). Kent Ormancılığı, İ.Ü. Orman Fakültesi Yayınları, İstanbul.
- Aytuğ, B. (1976). Orman Tanımlaması ve Bu Tanımlamada Yer Alan Ağaç, Ağaççık ve Çalı Kavramları, I. Orman Kadastro Semineri, OGM Yayın, (607/13).
- Serin, N., (2004), Kent Ormancılığı Kavramı ve Isparta Kent İçi Ölçeğinde İrdelenmesi, S.D.Ü. Orman Fakültesi Yüksek Lisans Tezi, Isparta.
- Uslu, Ş. (2006). Kent ormanlarının rekreasyonel amaçlı kullanımı ve İstanbul ili örneğinde irdelenmesi. Tez (Yüksek Lisans). Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, 2006.